

Nr 434

Av herr **Hagnell**, *angående innehavet av Generalstabens litografiska anstalt.*

I skrivelse till Konungen av den 27 december 1872 förklarade sig G. L. Dreyer, innehavare av Generalstabens lithografiska inrättning, vilja »till Svenska staten såsom gåfva öfverlemna hela denna materiel enligt de inventarieförteckningar, som deröfver äro upprättade, på det att inrättandet af en större lithografisk inrättning för Statens räkning derigenom må underlättas».

I skrivelse av den 28 december 1872 till herr Dreyer förklarades: »Och har Kongl. Maj:t, som med nådigt välbehag upptagit ifrågavarande af Eder gjorda erbjudande, funnit godt att detsamma, såsom för staten fördelaktigt, i nåder antaga . . .»

I kontrakt av den 28 december 1872 mellan Kronan och herr A. Börtzell utsågs den sistnämnde till föreståndare för den upprättade *Generalstabens litografiska anstalt*.

Mot vissa hyresförmåner förband sig herr Börtzell bl. a. att huvudsakligen sysselsätta sig med utförande av uppdrag från allmänna verk och inrättningar samt vidtaga en del åtgärder av militära beredskapsskäl. Herr Börtzell skulle vidare bl. a. »mottaga och vidmakthålla den materiel, som kommer att af Staten till Generalstabens litografiska anstalt öfverlemnas samt att, angående deras tillstånd, årligen afgifva rapport till Statsrådet och Chefen för Landtförsvars-Departementet».

I kontrakt av den 2 april 1886 mellan Kronan och herr Börtzell »tillåtes Börtzell att öfverlåta kontraktet med enahanda rättigheter och skyldigheter, som han sjelf enligt detsamma eger, å ett aktiebolag med ordning fastställd af Kongl. Maj:t, under villkor och förbehåll att Börtzell, såsom bolagets verkställande direktör, fortfar att vara den litografiska anstaltens tekniske ledare och att, derest Börtzell skulle aflida eller af annan orsak lemna sin befattning såsom verkställande direktör och teknisk ledare, Kongl. Maj:t skall ega att godkänna eller förkasta valet av verkställande direktör och föreståndare för den litografiska anstalten».

I förnyat kontrakt mellan Kronan och A. Börtzells tryckeriaktiebolag den 21 november 1903 behandlades hyresfrågan och bolagets åligganden gentemot staten i affärs- och beredskapsförhållanden. Äganderätten till anstalten understrykes indirekt genom att tidigare bestämmelse återfinnes om »att mottaga och vidmakthålla den materiel, som af Kronan blifvit eller kan blifva till bolaget öfverlämnad samt att angående dess tillstånd årligen afgifva

rapport till Statsrådet och Chefen för Kungl. Landtförsvarsdepartementet», samt att Kungl. Maj:t skall äga att godkänna eller förkasta valet av »föreståndaren för generalstabens litografiska anstalt, bolagets sjelfskrifne verkställande direktör och tekniske ledare».

När 1903 års kontrakt mellan Kungl. Maj:t och kronan och A. Börtzells tryckeriaktiebolag utlöpte, skulle ett nytt avtal lända till efterrättelse, under tecknat den 20 november 1923 av byggnadsstyrelsen.

Hyresfrågan och bolagets åligganden gentemot staten i affärs- och beredskapshänseenden behandlades. Ägandefrågan berördes icke, och bestämelsen från tidigare kontrakt om att vidmakthålla kronans materiel och årligen rapportera om dess tillstånd återfinnes icke.

Sistnämnda kontrakt stadgar en upplåtelse tid av 20 1/4 år från 1 januari 1924 av vissa kronan tillhöriga lokaler, dock med en för parterna ömsesidig uppsägelse rätt på vissa villkor.

År 1925 försågs detta kontrakt med en påskrift av A. Börtzells tryckeriaktiebolag — då hyresförhållandet mellan kronan och bolaget upphört — vilken bekräftade, att de paragrafer i 1923 års kontrakt, vilka icke behandlade hyresfrågan, skulle fortfara att gälla, som stipulerats i kontraktet.

Under den tid 1903 års kontrakt var giltigt, inköptes A. Börtzells tryckeriaktiebolag av AB Sv. Litografiska tryckerier, och 1913 lämnade herr Börtzell bolagets styrelse.

Vid bolagsstämma den 30 april 1919 »beslöts enhälligt att bolagets firma skulle förändras till AB Börs och att i par. 1 av bolagsordningen på grund härav skulle vidtagas den förändringen att orden 'A. Börtzells tryckeriaktiebolag' skulle utbytas mot AB Börs».

Vid extra bolagsstämma i sistnämnda bolag samma dag »beslöts att bolaget skulle träda i likvidation». Därefter hölls den 23 juni 1919 konstituerande bolagsstämma för A. Börtzells tryckeriaktiebolag, och ny bolagsordning antogs. Detta nybildade bolag har sedan sin tillkomst drivit rörelse i eget namn men icke för egen räkning utan i kommission för AB Sv. Litografiska tryckerier, vilket ansvarat för alla de förbindelser, som bolaget ingått såsom kommissionär.

I den balansräkning som avslutats 1918 redovisade det första bolaget, A. Börtzells tryckeriaktiebolag, tillgångar bokförda till 1,2 miljoner kronor och skulder om 0,5 miljoner kronor. Det nybildade bolaget med samma namn hade en helt »formell» balansräkning, som slutade på 13 000 kr.

Såväl köpet 1913 som nedläggandet 1919 och nybildandet samma år är intressanta företeelser mot bakgrund av kontraktets par. 5: »Detta kontrakt får icke utan Kungl. Maj:ts medgivande af bolaget å annan öfverlåtas.»

Två meningar torde kunna göras gällande vad beträffar giltighetstiden för 1923 års kontrakt: dels att kontraktet utlöpt den 31 mars 1944, dels att kontraktet på grund av ovan nämnda påskrift av den 6 oktober 1925 fortfarande är i kraft med 1 1/2 års ömsesidig uppsägningstid. Den oklarheten torde icke vara av större praktisk betydelse, om Kungl. Maj:t förfar sålunda, att kontraktet omedelbart uppsäges och staten i varje fall efter 1 1/2

års utgång blir innehavare av sitt företag, Generalstabens litografiska anstalt. Anstalten skall i överensstämmelse med ursprungligt och efterföljande kontrakt överlämnas i vidmakthållet skick. Därmed torde icke kunna förstås, att några ursprungliga stenar, pressar eller andra 1872 existerande inventarier återställas, utan att företaget återlämnas i det skick, som belysts av de offentliga räkenskaperna för A. Börtzells tryckeriaktiebolag till och med år 1918, ävensom av därefter utförda, icke offentligt redovisade räkenskaper eller kalkyler.

Med hänvisning till vad ovan framhållits hemställas

att riksdagen i skrivelse till Konungen måtte anhålla, att staten i överensstämmelse med donatorns önskan skall taga hand om innehavet av sitt företag, Generalstabens litografiska anstalt, »på det att inrättandet af en större lithografisk inrättning för statens räkning derigenom må underlättas».

Stockholm den 26 januari 1957

Hans Hagnell